

JOAN BAPTISTA XURIGUERA

Montse Julià Torné - Josep Camps i Arbós

Introducció, per Montse Julià

El passat mes d'abril la Biblioteca de Gelida va dedicar una exposició a Joan Baptista Xuriguera (1908-1987). L'exposició que es va poder veure a la biblioteca reunia tota la seva extensa bibliografia i part del material de l'arxiu personal de l'escriptor, cedit per la família, que resideix a Gelida des de fa anys. El fill de l'escriptor, Pau Xuriguera Solà, ha estat l'encarregat de fer la tria de bona part del material que es va poder veure, com alguns textos manuscrits, les fotografies que permeten fer un recorregut per la biografia de l'escriptor, així com alguns objectes del seu escriptori. Per part de la biblioteca, vam voler contribuir a reivindicar la figura d'aquest intel·lectual mitjançant l'accés a un material d'un valor indiscutible. Pensem que J. B. Xuriguera, com d'altres figures rellevants de la nostra cultura, resta injustament en l'oblit. Sens dubte l'exposició que li hem dedicat és un primer pas per aproximar-lo al públic. També ho és la síntesi de la conferència que us presentem a continuació. Lesmentada conferència va poder escoltar-se en el Centre Cultural, i va anar a càrrec del professor Josep Camps, estudiós de la figura de J. B. Xuriguera. Aquesta va acompanyar-se d'una selecció de poemes triats i llegits per l'escriptor Àlex Susanna.

Joan Baptista Xuriguera, un intel·lectual a descobrir,

per Josep Camps i Arbós

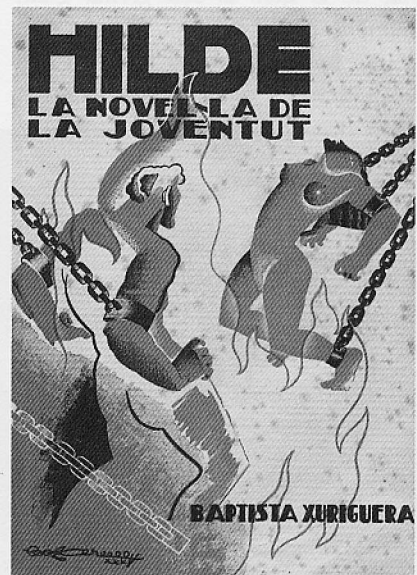
Un dels llibres més coneguts en llengua catalana és *Els verbs catalans conjugats* perquè, d'una banda, és d'una gran utilitat en els cursos per a obtenir certificats que acreditin el coneixement del nostre idioma i, de l'altra, segueix sent molt utilitzat en els instituts de secundà-

ria. És per aquesta raó que el cognom Xuriguera és conegut o almenys és un cognom que sona entre la gent. Ara bé, el que és dubtós és que s'arribi a conèixer, actualment, alguna cosa més sobre l'autor: Joan Baptista Xuriguera. De tota manera, a poc que anem investigant sobre aquesta figura és fàcil adonar-nos que la seva producció no es limita només al manual de verbs sinó que abraça altres camps: novel·la, poesia, teatre, història, lingüística, traducció, periodisme... Tot plegat ens dona la xifra de més de 60 llibres publicats (i encara en queden d'inèdits!) malgrat que la gran majoria d'aquests volums són difícils, per no dir impossibles, de trobar. És per això que l'exposició que s'ha muntat a la Biblioteca Jaume Vila i Pascual de Gelida, amb motiu de la diada de Sant Jordi, és mereixedora de tota mena d'elogis, ja que serveix per a donar a conèixer un escriptor digne de tenir una millor fortuna de la que gaudeix actualment. Un model d'intel·lectual "tot terreny" (només cal fixar-se en la diversitat d'àmbits que va treballar i la competència amb què ho va fer) que avui dia ja no existeix.

Joan Baptista Xuriguera va néixer a Menàrguens, un poble de la Noguera, el 17 de juny de 1908. Era el quart fill del matrimoni format per Pau Xuriguera i Brígida Parramona. Va viure-hi només un any ja que, el 1909, la família es trasllada a Balaguer i, el 1913, a Lleida, on el pare havia estat nomenat conserge del Liceu Escolar, una institució d'ensenyament progressista que introduirà les innovacions pedagògiques més avançades a la capital del Segrià. Allí hi residirà fins al 1932, quan marxa a Barcelona. Durant aquests anys de joventut es comença a desvetllar la seva vocació literària: col·labora com a articulista a nombroses publicacions lleidatanes amb articles sobre qüestions polítiques,

Els verbs catalans conjugats és l'obra més coneguda de Joan Baptista Xuriguera. L'obra va publicar-se l'any 1972, i d'aleshores ençà porta 32 edicions.

L'etapa de joventut és un punt de trobada amb l'avantguardisme del moment. Ho podem veure en la temàtica social de les seves obres i en el tractament de les portades de llibres com Hilde (1935), als poemes i també a les excel·lents fotografies d'aquest moment realitzades amb la seva càmera Zeiss Ikon amb l'objectiu de cristall roca.

Joan Baptista Xuriguera de jove.

literàries i artístiques: *El país*, *L'ideal*, *La Jornada*, *Art o Lleida*; aquesta darrera, una revista cultural i moderna, de la qual el seu germà gran, Ramon, n'havia assumit la direcció el 1926. Joan Baptista el rellevarà dos anys després quan aquell marxi a París per ampliar estudis. Xuriguera es mostra a les seves pàgines com un àvid lector amb una àmplia cultura literària i, a més, atent a la modernitat (ressenyarà les novel·les de la col·lecció "A Tot Vent" d'Edicions Proa, autors com Joan Puig i Ferrer, Miquel Llor o Josep Pla). Un període en què també fa les primeres passes en el món de la política: membre de Joventut Republicana (el futur nucli lleidatà d'Esquerra Republicana de Catalunya), abandonarà aquesta agrupació i el 1930 serà un dels fundadors de Joventut Esquerrana.

El 1932 s'instal·la a Barcelona arran de la seva entrada a l'Ajuntament com a funcionari; un any abans s'havia fet militant del partit Bloc Obrer i Camperol, al qual s'havia integrat provenint de Joventut Esquerrana. A la ciutat comtal continua les seves col·laboracions literàries i publica dues novel·les de temàtica

social. La primera, *Desembre* (1934), subtitulada "novel·la de la revolució espanyola", en què dona fe de la fracassada revolució social en el camp lleidatà al desembre de 1933. La segona, *Hilde* (1935), amb el subtítol de "la novel·la de la joventut", representa la visió de Xuriguera, des d'una òptica d'esquerres, d'un dels grans temes de la literatura europea dels anys trenta: el de la crisi sentimental i moral de la joventut. Una temàtica social que també tractarà a la peça teatral *La pau regna al camp* (1936). A més, havia de publicar un llibre de poemes, *El cor vermell*, dins la prestigiosa col·lecció "Publicacions de la Revista", però l'inici de la guerra civil estroncarà el projecte, que no es farà realitat fins al 1958. L'octubre de 1936 retorna a Lleida, poc després d'esclatar la guerra civil, per entrar a formar part de l'Ajuntament en representació del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) —una fusió de partits d'ideologia comunista a la qual s'havia integrat el BOC (Bloc Obrer i Camperol)— i li va ser encarregada la regidoria de Cultura, a través de la qual va municipalitzar els cinemes i els teatres de la ciutat. El

desembre de 1936 es casa a Lleida amb Dolors Solà Campabadal, la Lola, una noia de Balaguer. Amb la caiguda de Lleida a mans de les tropes franquistes, torna a Barcelona i d'allí marxa al poblet empordanès de la Vajol.

El 26 de gener de 1939, amb la capitulació de Barcelona, Joan Baptista Xuriguera s'exilia, amb la família, a França, a les localitats occitanes de Caussade i de Montauban, on s'acabarà establint. De l'experiència de la guerra i de l'exili en resten novel·les (*Les hores heroiques*, *La Guerra Civil*, *El pont de l'exili*) i dietaris (*Els núvols de l'Empordà*, *Diari del primer any d'exili*). En aquest darrer llibre són colpidores les pàgines que dedica a la mort del germà petit, Pau, assassinat als vint-i-cinc anys, en un batalló de càstig a Extremadura, per haver estat membre del POUM.

Durant els anys que Joan Baptista Xuriguera roman exiliat a Montauban neixen els seus dos fills, Blanca (1940) i Pau (1943). En aquest període abandona la política activa i es dedica primordialment a la literatura: escriu per a publicacions de l'exili (*La Humanitat*, *El Poble Català*, *Quaderns de l'exili*, *Per Catalunya...*); dona a conèixer l'assaig polític *El camí de Catalunya* (1945); i projecta *Indíbil i Mandoni*, un extens i documentat poema èpic sobre els dos cabdills ilergets que es van enfrontar als invasors romans. A més, és un dels fundadors del Casal Català de Montauban (que va promoure actes diversos, el més assenyalat dels quals va ser el que va comptar amb la presència de Pau Casals, que va oferir el primer concert després d'alliberar-se França dels alemanys i que es va destinar als infants víctimes de la guerra). També exerceix de mestre a l'Escola Espanyola, i a la de cecs i mutilats de la mà dreta.

El 17 de novembre de 1949, després de superar nombroses traves administratives —no en va es tractava d'un exiliat catalanista— Joan Baptista Xuriguera retorna a Catalunya alhora que altres personalitats (Rafael Tasis, Claudi Ametlla o Amadeu Hurtado), però no com el seu germà Ramon, que romandrà a

França, on morirà el 1966. S'instal·la primer a Tèrmens i, després, el 1950, a Mollerussa, on exerceix de professor a la delegació de l'Acadèmia Kühnel; hi roman fins al 1952 quan es trasllada a la sucursal de Barcelona. Intenta retornar a la seva condició de funcionari de l'Ajuntament de la capital catalana però les seves iniciatives són paralitzades pel Govern Civil. Per tal de mantenir la família ha de combinar la tasca docent amb treballs de traducció al castellà per a editorials (clàssics grecs i llatins com Plaute, Terenci, Xenofont; francesos com Claudel i, fins i tot, llibres de ioga i dietètica). A més, prova de reprendre el contacte amb els lectors, i davant dels problemes per publicar en català, crearà —amb el suport incessant de la seva dona— la pròpia editorial, "Publicacions Ilerda", des d'on, amb gran sacrifici, donarà a conèixer bona part de la seva obra. Sobretot, llibres de poesia: *Indibil i Mandoni* (1955), *El cor vermell* (1958) i *Les ales del vent* (1962), tot i que també veu la llum la novel·la *Margarit* (1959), escrita, però, el 1935. I obté amb el poema *Cant a l'amor* la Flor Natural als Jocs Florals de Buenos Aires el 1960. Per últim, segueix col·laborant en revistes de l'exili com *Pont Blau* i al *Bulletí del Centre Comarcal Lleidatà*, on escriurà fins poc abans de morir.

Ben entrada la dècada dels seixanta, s'inicia un període de reconeixement i d'homenatge a la tasca desenvolupada per Joan Baptista Xuriguera en defensa de la cultura catalana. Tot i que des del punt de vista familiar són anys difícils (moren la seva filla Blanca i la seva mare, Brígida), són els més fructífers en el terreny literari. Publica la major part de la seva producció literària: poesia, amb els reculls *Balada d'amor* (1963) i *El silenci rebel* (1976); novel·la, amb el cicle *La vida de Joan Ventura* (7 volums publicats entre 1963 i 1987, tot i que l'havia començat a redactar durant l'exili), una sèrie de novel·les en què el personatge principal és ell mateix i el que s'hi narra és la seva pròpia vida i la de la seva família; memorialística amb *Diari del primer any de l'exili a França* (1981) i *Els núvols de l'Empordà* (1984), escrits, però, de

feia anys; i teatre amb peces de tema històric com *Don Joan* (1961), *La reina Margarida* (1967), que va obtenir el premi Ignasi Iglésies als Jocs Florals de Caracas el 1966, *Lucrècia* (1980); comèdies, *Capses humanes* (1971); i drames, *La joia de morir* (1980), *Hotel París* (1986). És també autor d'obres de divulgació històrica, fruit del seu interès per aquesta disciplina: *Aníbal a Catalunya* (1963), *Tres moments històrics* (1971), *Els grans errors de la història de Catalunya* (1978), *L'altra cara de la història de Catalunya* (1979) i *Els destins de la ciutat de Lleida* (1981); d'assaig literari, *Diccionari de poemes* (1970); i gramatical —per tal de difondre la normativa catalana en uns moments en què el franquisme impedia l'accés de la nostra llengua a les escoles— amb *Els verbs catalans conjugats* (1972), un manual de consulta ràpida i senzilla que continua sent un èxit extraordinari, i el *Nou diccionari de la llengua catalana* (1975). I per si això no fos prou, no renuncia a les col·laboracions a revistes: *Xaloc*, *Tele-Estel*... Si bé en l'àmbit literari són uns anys de gran activitat, professionalment abandona l'Acadèmia Kühnel però només podrà retornar a l'Ajuntament de Barcelona el 1977, gràcies a una

La Guerra Civil suposa per al matrimoni Xuriguera haver-se d'exiliar a França. A Montauban neixen els seus fills Pau i Blanca. Foto: la família Xuriguera a Tolosa l'any 1945.

Després d'anys d'exili la família Xuriguera torna a Barcelona. Joan Baptista Xuriguera fa de professor a l'Acadèmia Kühnel de Barcelona. Com a mètode pedagògic Xuriguera inclou a les seves classes sortides amb els alumnes. Foto: Xuriguera amb els seus alumnes sortint de l'Acadèmia l'any 1961.

J. B. Xuriguera al museu d'Història de la ciutat l'any 1977, amb Josep M. Garrut i Frederic-Pau Verrié.

amnistia —i a l'edat de 69 anys!—, primer al Museu d'Història de la Ciutat i després, com a assessor lingüístic, al Departament de Correcció i Revisió de Textos, on s'hi estarà fins al maig de 1987 (cinc mesos abans de morir). És ja al final de la seva vida que comencen els reconeixements públics a la seva figura, de

manera especial a les terres de Ponent: escriu els pregons a les festes majors de Menàrguens, Lleida i Balaguer, tot i que aquest darrer no el va poder llegir, ja que poc després de redactar-lo va morir, el 16 de novembre de 1987, a Barcelona. Avui dia compta amb carrers dedicats a Tèrmens i a Lleida, i el Casal Cultural

de Menàrguens porta el seu nom. Tanmateix, això és poc. Pensem que el que més li hauria agradat és que la seva obra no perdés vigència i es difongués. Per aquesta raó, caldria que el que va escriure es posés novament en circulació. Però mentre aquest desig no arribi a fer-se realitat, hem de recórrer a la tasca benemèrita de les biblioteques. I, per tant, els proposo un repte: agafin en préstec un llibre de Joan Baptista Xuriguera i llegeixin-lo. Segur que descobriran que té una qualitat i un interès molt superior a algunes de les obres que encapçalen el rànquing de les més venudes. I és que, com indica el títol de l'exposició i aquesta breu semblança, Joan Baptista Xuriguera és encara un intel·lectual a descobrir.

Bibliografia:

- Josep BORRELL, *Escriptors contemporanis de Ponent 1859-1950*. Lleida, Publicacions de l'Ajuntament, 1984.
- Josep CAMPS i ARBÓS, "Pròleg" a *Ramon Xuriguera*, Destins. Lleida, Publicacions de la Universitat de Lleida, 2003.
- Diversos, *Menàrguens a Joan Baptista Xuriguera*. Menàrguens, Publicacions de l'Ajuntament, 1995.
- Valeri MALLOL, *La revista Art de Lleida*. Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1995. ♦